

Globalskabens årti?

Kaspersen, Lars Bo

Published in:
Dansk Sociologi

Publication date:
2001

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Kaspersen, L. B. (2001). Globalskabens årti? *Dansk Sociologi*, 12(1), 83-88.
<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi/article/view/593/627>

KRONIKKEN

Globalskabens årti?

Af Lars Bo Kaspersen

Fra slutningen af 1970'erne og op igennem 1980'erne blev det i en række sammenhænge populært at begrave 'de store fortællinger'. De store politiske ideologier udviklet i kølvandet på oplysningstiden – liberalismen, socialismen og konservatismen – blev erklæret døde. Vi havde nået en tilstand, som den amerikanske sociolog Daniel Bell betegnede som 'the end of ideology', eller som Poul Schlüter lidt anderledes formulerede det: ideologier er noget bras. De store fortællingers død gjaldt ikke kun det politiske felt. Også inden for den videnskabelige verden begyndte en række filosoffer og sociologer at hævde, at det ikke længere var muligt at basere viden på den store forkromede teori, der kunne udpege årsag og virkning. Ambitionen om den store teori måtte opgives, og i stedet skulle vi fortælle de små historier med de lokale sandheder. De politiske ideologiers død og de store teories undergang forbindes ofte med postmodernismen og blev i sig selv en ny stor fortælling. Men mere interessant er det, at vi siden begyndelsen af 1990'erne har været vidne til udviklingen af en ny og endnu mere magtfuld fortælling: fortællingen om den globaliserede verden, om globaliteten, om globaliseringen. Denne globaliseringsfortælling har samlet kraft og styrke til at blive en af de mest magtfulde fortællinger i slutningen af det 20. og begyndelsen af det 21. århundrede.

Hvor kommer denne fortælling til syne? Overalt. Globalisering er blevet det rene mantra for erhvervslivet, fagbevægelse, politikere, samfundsforskere, kulturdebattører, journalister og nye sociale bevægelser (NGO'ere), der hævder, at de vil bekæmpe globaliseringen i Seattle og Prag. Alle dagblade med respekt for sig selv eksempelvis Politiken, Berlingske Tidende, Jyllandsposten og Information har temsider om globaliseringen. Temaet dominerer overalt, selvom fokus er for-

skellig. Somme tider angår det den globale kulturindustri: McDonaldiseringen, Disneyficeringen, Amerikaniseringen. Andre gange er det den økonomiske globalisering: Velfærdsstaten er truet af den globale økonomi; Staterne har mistet magt; Kapitalen og markedet har overtaget.

Denne globaliseringsfortælling er én af vor tids væsentligste fortællinger, fordi den er blevet et tilsyneladende slagkraftigt politisk argument. Uanset partifarve, politisk beslutningsniveau, beslutningsforum eller national kontekst så fremstår globalisering i dag som en trumf for mange politikere, virksomheds- og organisationsledere, når der skal træffes beslutninger. Under Eurodebatten fremførte mange debattører globaliseringen som et argument i forhold til Danmarks deltagelse i eurozonen. En del modstandere argumenterede med, at deltagelsen i euroen blot ville fremme liberaliseringen og dermed en økonomisk og kulturel globalisering. Statsministeren derimod hævde flere gange stemmen og sagde, at euroen var det bedste værn mod den grusomme globalisering. Erhvervsministeren og kulturministeren fremlagde fornylig en plan for et fælles samarbejde mellem de to ministerier, således at vi kunne optræde handlekraftigt og med styrke over for globaliseringen. Ude i den store verden fremførte Robert Reich, arbejdsminister i den første Clinton-regering, i 1992, at globaliseringen var en realitet, og statens (læs USA) eneste rolle i fremtiden var at tilvejebringe et godt uddannelsesniveau, en god infrastruktur og et lavt skatteniveau i kampen om at tiltrække virksomheder og investeringer. Staternes mere aktive rolle som samfundsinteresserende og regulerende instans var udspillet. I Storbritannien fulgte Blair efter i samme spor godt inspireret af Anthony Giddens' arbejde om globalisering, der i vid udstrækning påvirkede

udformningen af New Labours fundament.

Som sagt har den politiske observans ikke betydet meget i relation til globaliseringen. Højrefløj og venstrefløj har alle i stort omfang accepteret fortællingen. Verden bliver i stigende grad en sammenhængende størrelse økonomisk, politisk og kulturelt, og drivkraften er den ekspansive økonomiske udvikling, innovativ kapitalisme, arbejdsdelingens uddifferentiering og en 'ny økonomi' drevet af nye teknologier koblet sammen med høj vækst og lav inflation. Højrefløjen lovpriser denne udvikling og glædes over markedskræfternes tiltagende styrke på bekostning af snævre statslige regulerende bånd. Venstrefløjen begræder udviklingen og ser kun en dyster fremtid, hvor den øgede markedsgørelse vil føre til stigende polarisering, fattigdom, overforbrug og en trussel mod den økologiske balance. Men eftersom man er enig i analysen, så har den stor effekt på udformningen af politikken. Med globaliseringen får de ellers så afdøde ideologier og teorier herunder liberalismen og marxismen en kraftig renæssance, men under et nyt og mere spiseligt og overbevisende navn.

Hvad er problemet med denne fortællings styrke i forhold til de politiske beslutninger? Er det ikke godt, at politikerne handler på nye realiteter? Jo, det er glimrende, hvis politikerne handler med udgangspunkt i realiteter, men netop i forhold til globaliseringen, så er der en række problemer.

Først og fremmest opererer de fleste politikere (og forskere) med en opfattelse af globalisering, som i vid udstrækning enten handler om økonomi eller om processer drevet af økonomi. Uanset om vi taler om deregulering af finansmarkeder eller kulturelle processer i form af spredning af amerikanske tv-programmer, så forstås disse forandringer som værende

drevet af økonomiske processer. Der er tale om, at politikerne ukritisk forankrer deres forståelse af samfund og samfundsforandring i gode gamle solide økonomistiske teorier som liberalisme og marxisme - dog mest den førstnævnte. Og det er et voldsomt problem, da disse teorier tilskriver markedsekspansionen, handel, arbejdsdeling, profitjagt og kapitalakkumulation den altoverskyggende betydning for at kunne forklare samfundets forandringer, hvorved betydningen af politikken reduceres. Den igangværende økonomiske udvikling med en stigende grad af markedsgørelse, en omsiggribende kapitalisering, større og mere sammenvævede finansmarkeder - kort sagt skabelsen af et stort sammenhængende globalt økonomisk netværk med en kraftig svækkelse af staternes magt - ses som en fremadskridende proces, der ikke kan føres tilbage eller bremses. I bedste fald kan hastigheden måske reduceres en smule. Men grundlæggende ligger der hos de fleste politikere en forestilling om, at denne proces er en tvungen nødvendighed, som man blot må respondere på efter bedste evne. Politikerne forankret i denne globaliseringsopfattelse gør sig selv på det nærmeste magtesløse og de løsninger, der kan findes, er de *nødvendige* løsninger, da globaliseringen jo ses som en ufravigelig proces, som presser og tvinger politikerne til handling. Politikerne betragter sig selv i defensiven, og de finder deres manøvrerum meget små. De fremstiller ofte den politiske situation som vanskelig og med lille spillerum. De ændrede ydre krav giver kun en lille vifte af muligheder. Her indenfor skal politikerne vælge, og det hårde ydre pres bør ifølge politikerne føre til, at vi (befolkningen) må acceptere politikernes forslag. I gamle dage havde den ydre fjende og krigen denne tvangsmæssige karakter på politikken. Hvis befolkningen ikke makkede ret, så stod fjenden uden

for døren, og derfor måtte man bøje sig. I dag forsøger politikerne at stive deres legitimitet af med globaliseringen som den ydre tvingende nødvendighed, der kan få os til at acceptere eksempelvis underminering af sociale rettigheder for tvangsaktiverede og en stramning af asylloven.

Mange politikere fra de fleste af Folke-tingets partier er med til at indsmugle stærke ideologier i den politiske debat – de ideologier, som Bell og Schlüter ellers begravede. Forskellige varianter af liberalisme (nyliberalisme) og marxisme/socialisme lægges ind i globaliseringsbegrebet og de foreslåede politiske tiltag, som en række partier plæderer for, er intet andet end nyliberalisme eller socialisme i ny forklædning. En række politikere forsøger at gennemføre en række politiske tiltag baseret på nyliberalistisk (eller til tider socialistisk) ideologi med globalisering som det tvingende argument. Det har jeg for så vidt heller ikke noget i mod, hvis 1) det var åbent og ærligt, 2) hvis det var en bæredygtig strategi for fremtidens samfund og 3) hvis globaliseringen var et faktum, der havde denne tvingende karakter. Ingen af delene er tilfældet.

Det er sjældent åbent og ærligt. Enkelte politikere bekender kulør og argumenter ud fra et klart og genkendeligt ideologisk grundlag, men de fleste skjuler ideologien bagved nødvendighedsargumentet.

At basere en fremtidig politisk strategi på nyliberalisme eller socialisme er heller ingen farbar vej at gå. Selv om vi ikke kan undvære aspekter af begge ideologier, så kan ingen af dem bære som grundlag for vor tids moderne stærkt organiserede, differentierede, pluralistiske og internationaliserede stat og samfund med en stor offentlig sektor. De var begge ideologier udviklet til andre samfundstyper fra en nu svunden tid.

Det tredje punkt angående globaliseringen som en faktuel størrelse, der presser Danmark, er heller ikke et overbevisende argument. Der er flere problemer gemt her. For det første er det et kerneproblem, hvis man søger en forståelse af det nuværende samfunds forandringer i nogle forældede ikke blot politisk-ideologiske, men også teoretiske perspektiver baseret på liberalistisk/nyliberalistisk og marxistisk samfundstænkning. Begge samfundsteorier er funderet i nogle temmelig simplificerede opfattelser af individ, samfund og samfundsudvikling med økonomien som omdrejningspunkt. Med sådanne teoretiske briller indfanget man ikke kompleksiteten i samfundsudviklingen. Politiske processer kan være lige så stærke og måske endda i nogen sammenhænge mere afgørende end økonomiske forandringer. I andre tilfælde kan ideologiske forandringer vise sig mere afgørende. Militære forskydninger kan på samme måde i bestemte situationer være meget afgørende for strukturelle sociale forandringer.

Hvis vi besidder andre teoretiske briller, vil vi kunne påpege, at globaliseringen ikke er et faktum. Helt banalt kan vi konstatere, at ét afgørende problem ved verden er den manglende globalisering. Verdens handel, investeringer og kapitalstrømme foregår for langt størstedelens vedkommende indenfor eller mellem Nordamerika, EU og Japan (+ nogle enkelte lande i Sydøstasien). Resten af verden får stort set intet. Afrika er koblet af. De tre store blokke er relativt lukkede, når det gælder om at købe varer fra andre dele af verden eller modtage flygtninge/indvandrere. I vor tid er der jo næsten ingen migration af betydning sammenlignet med tidligere! Stater er jo på det punkt meget lukkede i forhold til hinanden. En meget stærkere internationaliseringsproces ville være ønskelig, hvorved den tredje verden kunne få lidt bedre

adgang til markeder og dermed kunne opbygge bæredygtige økonomier. Men faktum er: verden er ikke globaliseret!

Globalisering som faktum kan også problematiseres, når vi ser på det i et historisk perspektiv. Som en række forskere herunder Paul Krugman, Linda Weiss, Paul Hirst og Grahame Thompson m.fl. allerede har demonstreret, så er globalisering ikke noget nyt. Den internationale økonomi bevæger sig igennem åbne og lukkede perioder, og det vi oplever i disse år, er en meget åben international økonomi, der i nyere tid kun kan sammenlignes med perioden 1870-1914. Og til stor overraskelse for mange er denne åbning af økonomien ikke et resultat af de økonomiske aktørers målrettede handlinger. De åbne økonomier i slutningen af forrige århundrede og i vor tid er i vid udstrækning skabt af staterne. Staterne har dereguleret markederne og stimuleret forskellige typer af marked både for varehandel og kapitalmarkedet. Først med staternes intervention har markedets dynamiske karakter kunnet udfolde sig. Og mange glemmer i de sidste 30 års markedsgørelse, at det faktisk er processer, som har været igangsat af de statslige aktører. Og tidligere i historien har vi set, hvordan perioder med åbne økonomier er blevet afsluttet af staternes ændrede politiske hensyn eksempelvis på grund af krig. Politisk vilje kan også i dag føre til en ændring af den åbne internationaliserede økonomi. Enten i form af en ny lukket og protektionistisk periode. Eller i retning af et endnu mere ureguleret marked. Eller også i retning af en ægte 'globaliseret', men reguleret økonomi, hvor staterne for alvor åbner op, så vare- og kapitaludvekslingen finder sted med flere aktører fra den tredje verden.

Jamen, vil mange indvende: globaliseringen i dag har en særlig karakter, der underminerer staternes magt. Hertil er blot at sige: Ja, på nogle områder svæk-

ker en stærk internationaliseret økonomi staterne, men staterne tilvejebringer stadig grundlaget for økonomien. De økonomiske aktører kan kun eksistere, hvis der findes ejendomsret, et valutasystem understøttet af staterne, et retssystem, der muliggør kontraktindgåelse (og dermed forudsigelighed i alle transaktioner), banker og kreditinstitutioner, uddannelsessystemer og infrastruktur – blot for at nævne nogle få eksempler. Alle disse forhold er betinget af staten. Desuden er staterne de eneste politiske organisationer med legitimitet til at indføre og administrere love samt tiltræde internationale aftaler på befolkningernes vegne. Ingen anden aktør kan gøre det med den grad af legitimitet, som staten trods alt besidder.

Når det hævdes, at vi oplever globalisering i dag, som er tvingende, så skyldes det, at forskere, journalister og politikere med sociologen Norbert Elias' ord har trukket sig tilbage til nutiden. Det historiske perspektiv starter i 1970 eller i bedste fald 1945. Hvad der skete for den tid, må være noget for arkæologerne, synes mange at mene. Kaster vi et lys på historien, vil kornsalgssperiodens ophør i 1870'erne påminde os om, at der her foregik en kraftig 'globalisering', da det billige korn fra USA, Rusland og Australien ramte Europa. Det var for alvor en ydre tvingende nødvendighed, der fik hele det danske landbrug (og samfund) til at reorganisere sig. Og modtagelsen af Marshall-hjælpen og NATO førte til en kraftig omredigering af den danske økonomi med liberalisering og skatteforhøjelse til følge. Når vi hører om amerikanseringens gennemslagskraft selv i de fjerneste egne af verden og de katastrofer, det tilsyneladende skulle medføre, så må vi lige stoppe op: I danske bronzealderlandsbyer importerede man en række genstande fra Romerriget. Havde disse genstande større eller mindre betydning

for den pågældende landsby i den danske bronzealder set i forhold til, at befolkningen i afrikanske landsbyer i dag lytter til Madonna. Svaret er ikke entydigt. Eller hvad med kristendommens ekspansion fra ca. 400 til 1600. Her var tale om en politisk-ideologisk-kulturel bevægelse med en gennemtrængende virkning, hvorved den kristnede befolkning nu mange steder tænke, talte og drømte i kristne termer og ud fra en kristen etik. Det styrede politik, kultur og kønsliv. Kan den amerikanske kulturelle spredning via Hollywood klare det? Står vi her over for en tvingende nødvendighed, der bør føre til en anti-globaliseringspolitisk foranstaltning foretaget af et Erhvervs- og Kulturministerium?

Så konklusionen er: Globaliseringen findes ikke som den type af realitet, det ofte hævdes, og kan dermed ikke være et tvingende argument. Det bruges i stedet som forklædning for at gennemføre stærkt ideologiske programpunkter. I det

omfang der er sket en internationalisering, så kan det ikke i sig selv at være et direkte tvingende argument. Det er muligt at forholde sig offensivt til situationen. Andelssamfundet var svaret i 1880'erne og 90'erne, mens velfærdsstatens kraftige udbygning og konsolidering var svaret på nye ydre betingelser efter 2. verdenskrig, Marshall-hjælp og NATO. Stop derfor vores tid globalskab. Globaliseringen eksisterer ikke. I stedet eksisterer en række samfundsforandringsprocesser af en mere kompleks karakter, hvoraf en internationalisering og åben økonomi iværksat af staterne blot er ét element. Stop simplificeringen af analyse og politisk strategi med udgangspunkt i globaliseringsbegrebet. I dag er alt forårsaget af globalisering. Og alle virkninger, der kan aflæses, er også globalisering. Globalisering er blevet både årsag og virkning, og dén går ikke! Global, global, glogal, glogak....Forhåbentligt kan vi snart sige farvel til globalskabens årti!